

Sygn. akt II CSK 370/10

POSTANOWIENIE

Dnia 16 lutego 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jan Górowski (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner (sprawozdawca)

SSA Maria Szulc

w sprawie w postępowaniu upadłościowym H. Bracia L.

Spółki jawnej A. L., K. L. w S.,

w sprawie w postępowaniu upadłościowym Andrzeja L.,

w sprawie w postępowaniu upadłościowym Kazimierza L.

o ogłoszenie upadłości,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 16 lutego 2011 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy Andrzeja L.

oraz skargi kasacyjnej wnioskodawcy Kazimierza L.

od postanowienia Sądu Okręgowego

z dnia 29 stycznia 2010 r.,

**oddala skargi kasacyjne wnioskodawców Andrzeja L. i
Kazimierza L.**

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 29 stycznia 2010 r. Sąd Okręgowy oddalił zażalenie Andrzeja L. i Kazimierza L. na postanowienie Sądu Rejonowego z dnia 23 lipca 2009 r. w sprawie w postępowaniu upadłościowym H. Bracia L. Spółka jawna A. L., K. L. w S. oraz w postępowaniu upadłościowym Andrzeja L. i w postępowaniu upadłościowym Kazimierza L. Oddalając zażalenie Sąd drugiej instancji powołał się w szczególności na treść art. 369 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (tekst jedn. Dz. U. 2009 r., Nr 175, poz. 1361, dalej p.u.n.), wskazując na niespełnienie przez upadłych wszystkich przesłanek wymaganych przez ten przepis, co skutkowało odmową umorzenia w całości ich zobowiązań, o co wystąpili we wniosku z dnia 17 grudnia 2008 r. Sądy obu instancji nie dopatrzyły się przyczyn niewypłacalności upadłych w wyjątkowych i niezależnych od nich okolicznościach, jakimi miały być zachowania podmiotów konkurujących ze spółką upadłych, wiodącą w handlu drewnem egzotycznym w Polsce, powodujących spadek cen produktów finalnych, między innymi ze względu na wejście na polski rynek producentów i firm handlowych z zagranicy oraz konkurencyjny import towarów, co w sumie złożyło się na trudności finansowe i ograniczenia kredytowe banku wobec inwestycji prowadzonych przez upadłych.

We wniesionych odrębnie, ale tożsamyh w treści skargach kasacyjnych Andrzeja L. i Kazimierza L. zarzucono naruszenie przez zaskarżone postanowienie przepisów postępowania cywilnego, tj. art. 378 § 1 oraz art. 382 k.p.c. w związku z art. 369 ust. 1 pkt 1 i 2 p.u.n., polegające na całkowitym pominięciu i nie rozpoznaniu zarzutów dotyczących szeregu postępowań naprawczych, co skutkowało przyjęciem, że wniesienie o ogłoszenie upadłości nastąpiło z naruszeniem terminu; art. 382 i art. 381 k.p.c. w związku z art. 369 ust. 1 pkt 1 i 2 p.u.n. przez uznanie przedstawianych na etapie postępowania zażaleniowego faktów i dowodów za spóźnione; art. 365 § 1 k.p.c. w związku z art. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. - Prawo o postępowaniu układowym przez nieuwzględnienie otwarcia postępowania układowego wobec dłużnika H. Bracia L. A. L., K. L. Spółka jawna w S., skutkiem czego było nieuznanie niewypłacalności, jako następstwa okoliczności

wyjątkowych i niezależnych od upadłego. W taki sam sposób uzasadniono zarzut naruszenia art. 369 ust. 1 pkt 1 i 2 p.u.n. oraz niesłuszne przyjęcie, że wniosek o ogłoszenie upadłości w świetle art. 21 ust. 1 p.u.n. został złożony nie w terminie. Skarżący wnieśli o uchylenie w całości zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania z zasądzeniem kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skargi kasacyjne należało oddalić w całości jako bezzasadne.

W pierwszej kolejności należy rozważyć zarzuty podnoszone w ramach drugiej podstawy kasacyjnej, bowiem kontrola prawidłowości zastosowania, czy też wykładni prawa materialnego może być dokonana jedynie na podstawie prawidłowo ustalonego stanu faktycznego sprawy. W ramach drugiej podstawy kasacyjnej skarżący zarzucili naruszenie art. 378 § 1 oraz art. 382 k.p.c. w związku z art. 369 ust. 1 pkt 1 i 2 p.u.n. poprzez całkowite pominięcie i merytoryczne nie rozpoznanie przez Sąd Okręgowy zarzutów zażalenia, dotyczących nieuwzględnienia przez Sąd pierwszej instancji otwarcia wobec Spółki H. Bracia L. spółka jawna A. L., K. L. w S. szeregu postępowań naprawczych; ponadto skarżący zarzucili naruszenie art. 382 oraz art. 381 k.p.c. w związku z art. 369 ust. 1 pkt 1 i 2 p.u.n. poprzez ich niezastosowanie wskutek błędnego przyjęcia, iż przedstawione w zażaleniu nowe fakty i dowody należało uznać za spóźnione.

Istotą postępowania apelacyjnego jest ponowne rozpoznanie sprawy. Zgodnie z art. 378 § 1 k.p.c., sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod uwagę nieważność postępowania. Rozpoznanie sprawy w granicach apelacji oznacza, że sąd drugiej instancji nie koncentruje się jedynie na ocenie zasadności zarzutów apelacyjnych, lecz ponownie rozstrzyga merytorycznie o zasadności zgłoszonych roszczeń procesowych. W orzecznictwie podkreśla się, że jakkolwiek postępowanie apelacyjne jest postępowaniem odwoławczym i kontrolnym, to jednak zachowuje charakter postępowania rozpoznawczego. Oznacza to, że sąd drugiej instancji ma pełną swobodę jurysdykcyjną, ograniczoną jedynie granicami zaskarżenia. W konsekwencji może, a jeżeli je dostrzeże - powinien, naprawić wszystkie naruszenia prawa materialnego, niezależnie od tego, czy zostały wytknięte

w apelacji, pod warunkiem, że mieszczą się w granicach zaskarżenia (zob. postanowienie SN z dnia 4 października 2002 r., III CZP 62/02, OSNC 2004, Nr 1, poz. 7; wyrok SN z dnia 24 sierpnia 2009 r., I PK 32/09, niepubl.). Powyższe kwestie zostały wyjaśnione przez Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 31 stycznia 2008 r. (III CZP 49/07, OSNC 2008, Nr 6, poz. 55), zgodnie z którą sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego, wiążą go natomiast zarzuty dotyczące naruszenia prawa procesowego, przy czym w granicach zaskarżenia bierze pod rozwagę z urzędu nieważność postępowania. W rozstrzygnięciu Sądu Okręgowego nie sposób dopatrzeć się naruszenia art. 378 § 1 k.p.c. Sąd drugiej instancji przyjmując jako własne ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego prawidłowo uznał, że z uwagi na wyjątkowość regulacji art. 369 p.u.n., to dłużnicy powinni wskazać okoliczności faktyczne uzasadniające wniosek oraz wykazać przywołane przez siebie twierdzenia w przedmiocie istnienia przesłanek opisanych w tym przepisie. Wnioskodawcy na poparcie twierdzenia o fakcie, że ich niewypłacalność była następstwem wyjątkowych i niezależnych od nich okoliczności, przywołali jedynie akta sądowe sprawy z postępowania układowego prowadzonego wobec spółki jawnej. Sąd Okręgowy odniósł się do przedstawionej okoliczności, podnosząc, że w powołanej sprawie nie doszło do zatwierdzenia układu, a jak wskazali sami wnioskodawcy, pogarszająca się sytuacja finansowa spółki skłoniła ich do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości likwidacyjnej.

W odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 382 k.p.c. należy wskazać, iż zgodnie z tym przepisem sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. W doktrynie oraz judykaturze słusznie przyjmuje się, że kognicja sądu drugiej instancji obejmuje „rozpoznanie sprawy” i to w taki sposób, w jaki mógł i powinien uczynić to sąd pierwszej instancji, którego wyłączna funkcja rozpoznawcza nie budzi oczywiście żadnych wątpliwości. W każdej sytuacji podstawą wyroku drugiej instancji - podobnie jak sądu pierwszej instancji - są dokonane przez ten sąd ustalenia faktyczne, czego nie zmienia możliwość posłużenia się przez sąd odwoławczy dorobkiem sądu pierwszej instancji i uznania jego ustaleń za własne (por. uchwała SN z 23 marca 1999 r., III CZP 59/98, OSNC

1999, Nr 7 - 8, poz. 124). Dokonanie przez sąd drugiej instancji ustaleń faktycznych umożliwia temu sądowi - stając się zarazem jego obowiązkiem - ustalenie podstawy prawnej wyroku, a więc dobór właściwego przepisu prawa materialnego, jego wykładnię oraz podjęcie aktu subsumcji. W niniejszej sprawie Sąd Okręgowy prawidłowo zastosował prawo materialne, przy uprzednim dokonaniu niezbędnych ustaleń faktycznych, koniecznych dla prawidłowego rozstrzygnięcia o zasadności procesowych roszczeń stron. Sąd drugiej instancji samodzielnie dokonał materialnoprawnej oceny żądania skarżących zawartego we wniosku o umorzenie wierzytelności.

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że nie jest uzasadniony kasacyjny zarzut naruszenia zarówno art. 378 § 1 k.p.c., jak i art. 382 k.p.c. Należy podkreślić, że w orzecznictwie przyjmuje się, iż naruszenie art. 382 k.p.c. jest usprawiedliwione wówczas, gdy skarżący wykaże, że sąd drugiej instancji bezpodstawnie nie uzupełnił postępowania dowodowego albo pominął część „zebranego materiału”, jeżeli przy tym uchybienia te mogłyby mieć istotny wpływ na wynik sprawy (por. wyrok SN z 24 czerwca 2008 r., I PK 313/07, niepubl.). Ponadto należy zauważyć, iż zarzut naruszenia art. 382 k.p.c., będącego ogólną dyrektywą kompetencyjną, wyrażającą istotę postępowania apelacyjnego, w zasadzie nie może stanowić samodzielnej podstawy kasacyjnej, lecz konieczne jest wskazanie także tych przepisów regulujących postępowanie rozpoznawcze, którym sąd drugiej instancji, rozpoznając apelację, uchybił (zob. wyrok SN z 6 stycznia 1999 r., II CKN 109/98, niepubl.; postanowienie SN z 7 lipca 1999 r., I CKN 504/99, OSNC 2000, Nr 1, poz. 17). Skarżący nie wykazali, aby sąd drugiej instancji bezpodstawnie pominął część zebranego materiału dowodowego, a które to uchybienie mogło mieć istotny wpływ na treść rozstrzygnięcia. Skarżący nie wskazali także żadnych innych przepisów, z których uchybieniem można by wiązać zasadność zarzutu naruszenia art. 382 k.p.c.

Jako bezzasadny należy ocenić także zarzut naruszenia art. 381 k.p.c. w związku z art. 369 ust. 1 pkt 1 i 2 p.u.n. Zgodnie z powołanym przepisem k.p.c. sąd drugiej instancji może pominąć nowe fakty i dowody, jeżeli strona mogła je powołać w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, chyba że potrzeba powołania się na nie wynikła później. Jak powszechnie przyjęto w doktrynie, celem

tego unormowania jest dążenie do koncentracji procesu, zachęcania stron do przedstawiania całego materiału procesowego w pierwszej instancji, przyspieszenia postępowania apelacyjnego oraz zakaz odrywania apelacji od postępowania przed sądem pierwszej instancji. W niniejszej sprawie Sąd Okręgowy prawidłowo zastosował art. 381 w związku z art. 397 § 2 k.p.c., uznając, że powołane w zażaleniu twierdzenia i dowody na okoliczność zdarzeń, które zdaniem skarżących miały wpływ na niewypłacalność spółki, a dotyczące sytuacji w Kamerunie oraz na Wybrzeżu Kości Słoniowej, są spóźnione. Słusznie Sąd drugiej instancji wskazał, że z okoliczności sprawy nie wynika niemożność ich powołania już we wniosku o umorzenie należności, w szczególności, że powstały one w 1999 roku, a przetłumaczone w dokumentach w 2003 roku. W ocenie Sądu Najwyższego, oddalenie przez Sąd drugiej instancji wniosku o przeprowadzenie dowodu, który został zgłoszony po raz pierwszy dopiero w tym postępowaniu i bez wykazania, że potrzeba jego powołania nie istniała już w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, stanowi właściwe zastosowanie art. 381 k.p.c. i nie oznacza naruszenia prawa procesowego (por. wyrok SN z 9 września 1998 r., II UKN 183/98, OSNAPiUS 1999, Nr 17, poz. 557). Przedstawionej oceny nie zmienia w niniejszej sprawie podnoszona przez skarżących okoliczność, że twierdzenia wskazane dopiero w zażaleniu wynikały z dokumentów zawartych w aktach postępowania upadłościowego oraz w aktach postępowania układowego. Należy bowiem podkreślić, iż sąd rozpoznając wniosek upadłego o umorzenie zobowiązań, złożony w trybie art. 369 p.u.n. nie ma obowiązku z urzędu formułować twierdzeń i poszukiwać dowodów w przedmiocie takiego wniosku, nawet jeżeli w aktach sprawy znajdują się określone dokumenty, jednakże upadły sam nie przedstawił twierdzeń, ani nie powołał się na te dowody. To na upadłym spoczywa ciężar udowodnienia przesłanek orzeczenia przez sąd o umorzeniu w całości lub części jego zobowiązań, które nie zostały zaspokojone w postępowaniu upadłościowym.

W sprawie nie doszło także do naruszenia art. 365 § 1 k.p.c. w związku z art. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. Prawo o postępowaniu układowym. Sąd rozpoznając wniosek o umorzenie zobowiązań upadłego przyjął zgodnie z powołanym przepisem występowanie

postanowienia z dnia 3 września 2003 r. o otwarciu postępowania układowego wobec dłużnika H. Bracia L. A. L., K. L. spółka jawna w S. Natomiast w granicach zasady swobodnej oceny dowodów ustalił znaczenie tego orzeczenia dla rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie. Sąd drugiej instancji zauważył, że w powołanej sprawie nawet nie doszło do zatwierdzenia przez sąd zawartego układu.

W rozpoznawanej sprawie Sąd Okręgowy nie naruszył także art. 369 ust. 1 pkt 1 i 2 p.u.n. poprzez błędne przyjęcie, że niewypłacalność nie była następstwem okoliczności wyjątkowych i niezależnych od upadłych. Sąd drugiej instancji szczegółowo przedstawił i omówił przesłanki warunkujące zastosowanie wyjątkowej instytucji prawa upadłościowego - umorzenia zobowiązań upadłego w całości lub części. Zgodnie z art. 369 ust. 1 p.u.n. w postanowieniu o zakończeniu postępowania upadłościowego obejmującego likwidację majątku upadłego, którym jest osoba fizyczna, sąd na wniosek upadłego może orzec o umorzeniu w całości lub części zobowiązań upadłego, które nie zostały zaspokojone w postępowaniu upadłościowym, jeżeli: 1) niewypłacalność była następstwem wyjątkowych i niezależnych od upadłego okoliczności, 2) materiał zebrany w sprawie daje podstawę do stwierdzenia, że nie zachodzą okoliczności stanowiące podstawę do pozbawienia upadłego prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia funkcji reprezentanta lub pełnomocnika w spółce handlowej, przedsiębiorstwie państwowym, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszeniu, 3) upadły rzetelnie wykonywał obowiązki nałożone na niego w postępowaniu upadłościowym. Przedstawione warunki stanowią zamknięty katalog przesłanek koniecznych dla umorzenia zobowiązań upadłego, które muszą wystąpić kumulatywnie. Brak wystąpienia choćby jednej z nich wyłącza możliwość zastosowania instytucji z art. 369 p.u.n.

W niniejszej sprawie istota sporu sprowadza się do właściwego zastosowania w ustalonym stanie faktycznym przesłanki wskazanej w punkcie 1 art. 369 ust. 1 p.u.n., tj. stwierdzenie, że niewypłacalność była następstwem okoliczności wyjątkowych i niezależnych od upadłego. W doktrynie słusznie rozumie się wskazany warunek, jako wszystkie zdarzenia i stosunki, których powstania dłużnik w normalnym toku rzeczy nie mógł lub nie powinien był brać pod uwagę, a na powstanie których nie miał żadnego wpływu, jak również okoliczności,

które nie są wynikiem jego niedbalstwa lub lekkomyślności. Tytułem przykładu zdarzeń ujętych w dyspozycji art. 369 ust. 1 pkt 1 p.u.n. podaje się klęski żywiołowe, zdarzenia polityczne, ciężką chorobę upadłego, pożar przedsiębiorstwa upadłego. Należy podkreślić, iż wykładnia powołanego przepisu w zakresie pojęcia „okoliczności wyjątkowych i niezależnych od upadłego” powinna mieć na względzie szczególny charakter samej instytucji umorzenia zobowiązań upadłego oraz kwalifikację podmiotu korzystającego z dobrodziejstwa art. 369 p.u.n., tj. okoliczność, że wnioskodawca jest przedsiębiorcą, czyli podmiotem profesjonalnym. Wobec tego, okolicznością wyjątkową, niezależną od upadłego nie jest fakt pojawienia się podmiotów konkurencyjnych na rynku, na którym działa także upadły. Przedsiębiorca powinien mieć świadomość działania w warunkach wolnego rynku, z którym nierozzerwalnie wiąże się konkurencyjność. Przedsiębiorca sam odpowiada za ujemne skutki podejmowanych decyzji gospodarczych, gdyż jest to normalne ryzyko związane z prowadzeniem działalności gospodarczej. Umorzenie zobowiązań z art. 369 p.u.n. nie może być wykorzystywane jako środek prawny służący swoistemu przerzucaniu negatywnych skutków decyzji gospodarczych upadłego na jego kontrahentów i pozostałych uczestników życia gospodarczego. W ramach okoliczności, które powinien przewidywać przedsiębiorca mieści się także możliwość spadku cen wytwarzanych produktów, z czym wiąże się zmniejszenie obrotów prowadzonego przedsiębiorstwa, brak realizacji płatności przez kontrahentów upadłego, wahania kursów walut, zmiany zasad kredytowania przez instytucje finansowe działalności gospodarczej upadłego. Wymienione okoliczności mieszczą się w ramach normalnego, przewidywalnego ryzyka związanego z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że nieuzasadniony okazał się również zarzut naruszenia art. 369 ust. 1 pkt 1 i 2 p.u.n., wobec czego także jako bezprzedmiotowy należy ocenić zarzut naruszenia art. 21 ust. 1 p.u.n. poprzez przyjęcie, że wniosek o ogłoszenie upadłości został złożony z naruszeniem terminu wskazanego w powołanym przepisie. Rozstrzygnięcie tej kwestii nie ma znaczenia dla zasadności skargi kasacyjnej.

W konsekwencji przedstawionych rozważań Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w związku z art. 370 ust. 2 p.u.n.

